

**Bučin, Rajka. *Klasifikacijski sustavi u spisovodstvu uprave : povijesni razvoj i suvremena stremljenja*.
Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2015. 403 str.**

Knjiga *Klasifikacijski sustavi u spisovodstvu uprave : Povijesni razvoj i suvremena stremljenja* autorice Rajke Bućin strukturirana je u poglavlja *Uvod, Teorijske osnove klasifikacije u spisovodstvu, Divergentnost povijesnog razvoja organizacije i klasifikacije spisa u pojedinim zemljama, Razvoj klasifikacije spisa na području Hrvatske, Suvremena kretanja u oblikovanju klasifikacijskih planova, Konceptualne promjene i funkcionalni razvoj klasifikacijskih sustava na području Hrvatske i Zaključak*. Potom slijede popisi korištenih a neobjavljenih arhivskih izvora (73), korištenih i objavljenih arhivskih izvora (2), obavijesnih pomagala (8), potom popis službenih publikacija i dokumenata na internetskim stranicama, pravnih propisa i normi (120), popis koji se sastoji od 220 natuknica korištene literature, sažetak na engleskome jeziku, kazalo pojmova te konačno bilješka o autorici. Tekst je popraćen s 950 podnožnih bilješki i 63 slike.

Cilj koji si autorica postavlja je definirati osnovni tijek i opće smjerove razvoja spisovodstvenih klasifikacijskih sustava odnosno klasifikacijskih sustava u upravljanju zapisima, proučiti postanak i razvoj klasifikacijskih sustava u radu uprave na tlu Hrvatske, utvrditi postojeće stanje i naznačiti razvojne perspektive. Moglo bi se govoriti i o organizaciji ili klasifikaciji spisa u zakonodavnim i pravosudnim tijelima, kao i u gospodarstvu, znanosti ili drugim društvenim djelatnostima, no kako su državna uprava i javne službe, kao i lokalna uprava i samouprava, stvaratelji najvećih količina

spisa, samim time najprije posežu za klasifikacijom kao alatom za njihovu organizaciju i upravljanje te se za njih i donose posebni propisi koji to reguliraju. Upravna tijela ujedno su i stvaratelji ili korisnici najsloženijih klasifikacijskih sustava. Klasifikacija im omogućava brže i efikasnije ciljano pretraživanje, a zadovoljava i druge zahtjeve koji se razvijaju tijekom vremena. Za povijesni prikaz i analizu spisovodstvenih klasifikacijskih sustava uprave u Hrvatskoj nužna je kontekstualizacija u širem prostoru. Za razdoblje do 1918. godine to se prvenstveno odnosi na područje srednje Europe, odnosno Habsburške i Austro-Ugarske Monarhije, dok je za razvoj od 1918. do 1941. te od 1945. do 1990. relevantan prostor bivše Jugoslavije, na kojem su se mijenjale državne tvorbe od Kraljevine SHS do SFRJ. Od 1990-ih nužan je osvrt na suvremena kretanja u oblikovanju klasifikacijskih sustava, koja se, u novim tehnološkim uvjetima, međusobno sve više približavaju na globalnoj razini.

U prvom poglavlju *Teorijske osnove klasifikacije u spisovodstvu* obrađeni su opći pojmovi, ponajprije pojam klasifikacije ili razredbe i njegova uloga u spisovodstvu, koja se od tradicionalne kontrole nad poslovnom dokumentacijom i pretraživanjem razvija tijekom vremena prema novim i specifičnim zadaćama, poput odabiranja i izlučivanja, kontrole dostupnosti ili provedbe sigurnosnih mjera, a obuhvaćena je i uloga klasifikacije u oblikovanju arhivističkih načela i primjena u obradi arhivskog gradiva. Prikazani su i tipovi klasifikacijskih ili razredbenih planova, vrste spisa koje se pojavljuju u spisovodstvu i njihov odnos prema klasifikaciji te uredske evidencije i njihova uloga u odnosu na klasifikacijske planove, u pogledu pretraživanja spisa i klasifikacijskih skupina kojima spisi pripadaju. Prikazan je i pregled teorijskih utjecaja na razvoj uredskoga poslovanja i oblikovanje spisovodstvenih klasifikacijskih planova, kao i najvažniji radovi, počevši od J. von Rammingena iz 16. stoljeća, čiji je pristup klasifikaciji temeljen na induktivnim postupcima, do suvremenih istraživanja i radova koji, preispitujući upravljanje dokumentima u kontekstu elektroničkog spisovodstva, pridaju sve veću važnost funkcionalnoj klasifikaciji. Noviji su radovi usmjereni na metapodatke kao nosioce upravljanja dokumentima, koji uključuju i klasifikaciju, smatrajući je izvorištem vokabulara za opis dokumenata prema funkcionalnoj provenijenciji.

U drugom poglavlju *Divergentnost povijesnog razvoja organizacije i klasifikacije spisa u pojedinim zemljama* autorica ukazuje na različite nacionalne ili regionalne smjerove razvoja spisovodstva, koji su utjecali na sustave organizacije i klasifikacije spisa. Komparativnom analizom literature prikazan je opći povijesni pregled razvoja spisovodstvenih sustava u tijelima javne uprave te posebice na području Habsburške Monarhije i njemačkih zemalja, povezanih pojmom registraturnog plana. Analiziran je i utjecaj UDK na oblikovanje klasifikacijskih planova, naročito na području Njemačke, odakle su pojedini aspekti bitno utjecali na razvoj u Jugoslaviji i Hrvatskoj kao njezinome sastavnom dijelu. Utvrđena su ishodišta i smjerovi razvoja tradicionalnih sustava organizacije spisa u Kanadi, Australiji i SAD-u te je utvrđeno da se razvoj na tim područjima u drugoj polovici 20. stoljeća okreće integralnomu informacijskomu upravljanju, orijentiranomu sadržajnoj obradi dokumenata.

U trećem, najopširnijem, poglavlju *Razvoj klasifikacije spisa na području Hrvatske* detaljnije je obrađen povijesni razvoj spisovodstvenih klasifikacijskih sustava na području Hrvatske. Obuhvaćen je razvoj u tijelima državne i lokalne uprave, slijedom smjena državno-pravnog i administrativno-teritorijalnog uređenja, u razdoblju od 18. do 20. stoljeća. Prikazane su institucije i njihovo poslovanje, na povijesnom području Hrvatske i Slavonije te Dalmacije, u vrijeme kad su ta područja bila u sastavu Habsburške Monarhije ili pod napoleonskom upravom, kao i iz kasnijeg razdoblja kad su u sastavu Austro-Ugarske Monarhije. Obuhvaćena su i tijela državne i regionalne uprave na području sjeverne Hrvatske u razdoblju od 1918. do 1941., u vrijeme kad su pripadala Kraljevini SHS odnosno Kraljevini Jugoslaviji, s kratkim osvrtom na područja pod talijanskom upravom od 1920-ih do 1943. godine. Prikazano je i poslovanje tijela središnje uprave iz razdoblja NDH, kao i osnove poslovanja u narodnooslobodilačkim odborima i ZAVNOH-u, kao tijelima narodne vlasti u razdoblju od 1943. do 1945. godine. Posebna je pažnja posvećena razvoju klasifikacijskih sustava u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 1990., kad je oblikovan sustav utemeljen na jedinstvenim klasifikacijskim planovima, pod utjecajem UDK i prakse koja se oblikovala u Njemačkoj, u predratnom razdoblju, odnosno nakon Drugog svjetskog rata. Planovima su obuhvaćene ukupne nadležnosti javne uprave, uz korištenje decimalne notacije. Planovi su oblikovani jedinstveno za područje čitave Jugoslavije i primjenjivani su na svim razinama uprave, uz minimalne promjene tijekom vremena. Čitav sustav prilagođen je zahtjevima elektroničkog vođenja uredskih evidencija, koje se planiralo provesti u javnoj upravi krajem 1980-ih. Do realizacije novoga načina poslovanja došlo je tek u sljedećoj dekadi, nakon osamostaljenja Hrvatske, no uz brojne poteškoće, čemu su pridonijele i ratne prilike u razdoblju od 1991. do 1995. godine. Temeljem podataka iz nadzornih izvješća Službe za gradivo izvan arhiva HDA prikazano je poslovanje ministarstava do 2010. te mjere kojima se višeputno pokušavalo inicirati reformu sustava, počevši od 1991. godine.

U četvrtom poglavlju *Suvremena kretanja u oblikovanju klasifikacijskih planova* prikazane su spisovodstvene norme, od nacionalne i međunarodne važnosti, među kojima je i opća spisovodstvena norma ISO 15489, kao i neke od nacionalnih normi koje su joj prethodile ili su usvojene nakon njezine objave. Spomenute su i norme koje su orijentirane k upravljanju elektroničkim dokumentima, poput MoReq-a u Europskoj uniji ili onih na području Velike Britanije, SAD-a i Australije, kao i sheme metapodataka te metapodatkovne norme, poput ISO 23081. Bitan zaokret kojemu teže spisovodstvene i metapodatkovne norme je zaokret prema klasifikaciji poslovnih aktivnosti, s hijerarhijom funkcija, aktivnosti i transakcija, uključujući i procese, kao nizove srodnih transakcija koje se odvijaju unutar aktivnosti. Taj tip klasifikacije naziva se funkcionalnom klasifikacijom. U metapodatkovnim normama, poglavito onima koje su namijenjene upravljanju elektroničkim dokumentima, odnosno elektroničkomu spisovodstvu, funkcionalna klasifikacija dolazi do izražaja kod oblikovanja pojmova kojima se opisuju poslovne aktivnosti. Prikazane su i promjene u nacionalnim spisovodstvenim sustavima odnosno sustavima upravljanja zapisima u

SAD-u, Kanadi, Australiji i Njemačkoj te njihove prilagodbe novim kretanjima. S obzirom na prevladavajuće težnje prema korištenju funkcionalnih klasifikacijskih sustava prikazuju se i metodološki problemi u njihovu oblikovanju. S jedne strane, dio tih problema povezan je s različitim interpretacijama tzv. FAT modela, tj. pojmova funkcije, aktivnosti i transakcija i međustupnjeva koje pojedini sustavi razvijaju, za što se rješenje nalazi u dosljednijoj razradi i provedbi kriterija vezanih uz oblikovanje klasifikacijskih planova. S druge strane, dio tih problema nastupa kad se pojave odstupanja od funkcionalnih kriterija raščlambe, tj. kad prekidom hijerarhijske razrade funkcionalnog modela nastaju predmetni spisi radi preglednijeg upravljanja spisima, što je gotovo redovita pojava u "papirnatim" sustavima, pa nastaje novi, hibridni tip klasifikacije, tzv. funkcionalno-predmetna klasifikacija. Na kraju tog dijela prikazana su nastojanja da se provedu promjene u sustavu uredskog poslovanja u Hrvatskoj približavanjem normi ISO 15489.

U petom poglavlju *Konceptualne promjene i funkcionalni razvoj klasifikacijskih sustava na području Hrvatske* prikazan je konceptualni i funkcionalni razvoj spisovodstvenih klasifikacijskih sustava na području Hrvatske. Kako se razvoj klasifikacije i organizacije spisa, koji je ovdje prikazan kroz više povijesnih upravnih razdoblja, konceptualno može svesti na nekoliko modela koji strogo ne poštuju slijed upravnih i društveno-političkih promjena, prikazana su njihova obilježja (predmetna registratura, numeričko-kronološka organizacija spisa, klasifikacija prema vrsti poslova i djelatnostima) te razvoj sustava u pogledu posebnih zadataka koje podupire klasifikacija: združivanja dokumenata nastalih u istom poslovnom kontekstu te pretraživanja, izlučivanja, kontrole dostupnosti i upravljanja upravnim predmetima. Dio tog poglavlja posvećen je i sređivanju gradiva u arhivima, tj. mogućnostima i ograničenjima klasifikacijskih sustava, kao i numeričko-kronoloških sustava organizacije spisa, s primjerima iz hrvatskih arhivističkih priručnika i prakse.

U *Zaključku* autorica sažeto iznosi bitne rezultate svojih istraživanja.

Sagledavajući knjigu autorice Rajke Bućin pod naslovom *Klasifikacijski sustavi u spisovodstvu uprave: Povijesni razvoj i suvremena stremljenja* u cjelini može se zaključiti da ona predstavlja važan doprinos istraživanjima na polju informacijskih i komunikacijskih znanosti u grani arhivistika i dokumentalistika, jer temeljito razrađuje problematiku dugotrajne tradicije predmetnih klasifikacijskih planova. Autorica ističe kako je sustav koji se primjenjuje u suvremenoj hrvatskoj upravi definiran 1957./1958., kao sveobuhvatni popis nadležnosti javne uprave, kad je uspostavljeno 10 glavnih grupa, pripadajućih grupa i podgrupa kojima su razrađene nadležnosti, uz korištenje decimalne notacije. Krajem 1980-ih taj je sustav proširen novim elementima, zbog uvođenja elektroničkih evidencija, prije svega popisom oznaka za opis djelatnosti unutar glavnih grupa, grupa i podgrupa, te uvođenjem dosjea za opis aktivnosti unutar pojedinih djelatnosti, koje razvijaju korisnici sustava prema svojim potrebama. Autorica se, također, kritički odnosi prema trenutnoj situaciji i ističe da problemi nastaju u provedbi sustava, zbog toga što su popisi poslova i djelatnosti najčešće suviše općeniti

za specifične potrebe korisnika. Sustav je po karakteru više predmetan negoli funkcionalan, pa potporne i stručne funkcije nisu dovoljno prepoznatljive i jasno razdvojene jedne od drugih, a unutar pojedinih klasa primjenjuju se različiti kriteriji raščlambe. To čini provedbu plana neujednačenom. Korisnici, smatra autorica, ponekad ne znaju gdje će razvrstati specifične poslove ili ih multipliciraju i prikazuju višekratno u različitim klasama itd. Povrh toga, plan koji se primjenjuje u potpunosti je zastario jer su se društvene i političke okolnosti bitno promijenile od 1991. godine. Konačno, autorica naglašava da prijedlog novoga plana, koji je nastao u Ministarstvu uprave 2009. godine, još više udaljava hrvatsku praksu od koncepata uvedenih normom ISO 15489 i suvremenih kretanja jer uvodi organizacijske elemente kao kriterij klasificiranja.

Hrvoje Stančić